

Gemeente	: Boxtel	Objectnr.	: 29a
Plaats	: Liempde	Datum invent.	: 3/1999
Straat + nummer	: Nieuwstraat 65-67	Kwalificatie	: gemeentelijk monument
Kad. aanduiding	:		
Huidige functie	: nr. 65: woonhuis; nr. 67: winkel/werkplaats		
Oorspr. functie	: nr. 65: woonhuis; nr. 67: graanmaalderij/pakhuis		
Bouwtype	: dwars pand / maalderij annex woonhuis		
Bouwjaar	: nr. 65: 1907; nr. 67: 1904		

Bouwgiedenis: De kadastrale plans van 1832 en 1886 tonen ter plaatse van het huidige pand Nieuwstraat 65-67 een perceel bouwland ¹. De eerste bebouwing langs de Nieuwstraat - destijds samen met de Boxtelseweg nog het *Boxtelsche Voetpad* genaamd ¹- dateert van het eind van de vorige eeuw.

Het pand Nieuwstraat 65-67 is in het begin van de 20ste eeuw in meerdere fasen tot stand gekomen. Als eerste wordt in 1904 het rechter deel gebouwd als graanmaalderij annex pakhuis, in opdracht van Petronella van Beurden ⁵. De hinderwet-aanvraag vermeldt: '*de op te richten fabriek zal door gaskracht gedreven worden (...) de inrichting zal moeten dienen tot het malen van granen, er zullen twee personen werkzaam zijn.*' ⁷ De bijbehorende tekening is niet bewaard, maar uit een plattegrond-tekening van een uitbreiding in 1926 ⁹ is te lezen dat de oorspronkelijke bouw een L-vormig grondplan had waarbij in het deel evenwijdig aan de straat (ca. 10 x 7 meter) in de linkerhelft de graanmolen was ondergebracht en in de rechterhelft een pakhuis; in een aanbouw (ca. 5 x 5 meter) aan de achtergevel, aansluitend op de graanmolen-ruimte, stond de stoommachine opgesteld.

(Tegelijkertijd met deze maalderij is ook bij de Kasterense watermolen een stoommaalderij opgericht ⁵. Mogelijk hield de bouw van deze molens verband met de brand dat jaar ⁶ bij de windkorenmolen even verderop aan de Boxtelseweg, tegenover De Bocht; deze molen was pas 12 jaar oud ^{3, 4}.)

Tegen de linker zijgevel van de maalderij is in 1907 voor dezelfde opdrachtgeefster een woonhuis gebouwd (volgens de vergunningaanvraag aan de toen *Molenweg* geheten weg) ⁸. De plattegrond van het huis werd bepaald door de beperkte ruimte van het perceel aan de linkerkant, waarbij bovendien de linker perceelsgrens onder een scherpe hoek ten opzichte van de voorgrens verliep. De bouwtekening toont een voor- en een (grotendeels onderkelderde) achterkamer, beide voorzien van een schouw tegen de gemene muur met de maalderij; links van de kamers ligt de gang met achterin de trap naar de verdieping (met drie slaapkamers); aan de achterzijde sluit -in het verlengde van de schuin verlopende linker zijgevel- een smalle aanbouw onder lessenaardak aan met daarin ondergebracht de keuken (met schouw en aanrecht) en een bijkeuken (met stookplaats), beide met een zesruits schuifvenster en een klampdeur met tweeruits bovenlicht; tegen de kopgevel staat een privaat-gebouwtje met plat dakje.

In een latere fase -rond 1925 ²- is het perceel aan de linkerzijde uitgebreid met 55 m², zodat de keukenaanbouw aan de linkerzijde verbreed kon worden en tevens is verlengd; doordat de uitbreiding eveneens een dakschild kreeg ontstond de huidige asymmetrische zadeldakvorm. Mogelijk is in dezelfde tijd in het voorschild van het woonhuis de dubbele dakkapel geplaatst en zijn de vensters van de voorkamer voorzien van houten rolluiken met uitwendige rolkasten. Zoals gezegd is de maalderij in 1926 ⁹ uitgebreid. Volgens de bijbehorende plattegrondtekening betrof dit een *nieuw masienkamer*, tegen de bestaande en van ongeveer dezelfde afmeting, zodat de maalderij nu een rechthoekig grondplan van ca. 10 x 11 meter kreeg. Kennelijk is deze uitbreiding later aan de achterzijde verlengd.

De laatste (voornamelijk inwendige) verbouwing dateert van 1992 toen in de bedrijfsruimte een rijwielzaak is gevestigd ¹⁰.

Beschrijving: Vrijstaand bakstenen pand aan de westzijde van de lintbebouwde Nieuwstraat. Het pand bestaat uit een voormalige maalderij met aansluitend aan de linkerzijde een woonhuis en aan de achterzijde een drietal aanbouwen. Langs de voorgevel ligt een gemetselde stoep, die vóór het bedrijfsgebouwtje is verhoogd en diende tot laadplatform. Rechts opzij ligt een brede inrit naar het achtererf, links opzij van het huis een kleine tuin.

Woonhuis en maalderij beslaan een rechthoekig grondvlak van ca. 17 x 7 meter, waarbij de linker zijgevel flink is afgeschuind overeenkomstig de oorspronkelijke perceelsgrens. Het pand is gebracht onder een doorgaand, gebroken zadeldak met de nok evenwijdig aan de straat. Het dak is gedekt met blauwe muldenpannen, met gevelpannen aan de linker topgevel en bij de andere topgevel afgewerkt met een speciezooom. Ter hoogte van de dwarsmuur tussen woonhuis en maalderij staat op het dak een gemetselde nokschoorsteen. In het voorschild is ter hoogte van het woonhuis een houten dubbele dakkapel met overstekend plat dakje geplaatst (vermoedelijk ca. 1925). Aan zowel de voor- als achtergevel heeft het pand een bakgoot, die bij de voorgevel is geprofileerd.

De bakstenen gevels zijn opgetrokken in kruisverband. Een bouwnaad tussen het bedrijfsge-deelte en het woonhuis toont de twee fasen waarin het pand is gebouwd. Bij de voorhoek van het woonhuis zit een bouwnaad vanwege de verschillende kwaliteit baksteen. De voorgevel is afgesloten met een gecementeerde daklijst, zo ook met een gecementeerde plint bij het woonhuis. De voorgevel van het woonhuis bezit gietijzeren sierankers, de overige gevels smeedijzeren staafankers.

De gevelopeningen in de voorgevel zijn alle segmentbogig getoogd. Het woonhuis heeft links een in pandig portiek met daarin een fraaie paneeldeur met twee smeedijzeren raamroosters en een eenruits (oorspronkelijk drieruits) bovenlicht dat is bezet met geel kathedraalglas; geprofi-leerd kozijn op hardstenen neuten en dorpel. Rechts daarvan een tweetal schuifvensters (oorspronkelijk T-vensters) met drieruits bovenlicht, bezet met geel kathedraalglas; hardstenen gefrijnde lekdorpijls; in een latere fase (vermoedelijk ca. 1925) zijn de vensters voorzien van houten rolluiken met dito uitwendige rolkasten.

In het bedrijfsgedeelte links een lage dubbele opgeklampte deur (in steensponning) met aan weerszijden een klein zesruits venster; rechts een hoge dubbele opgeklampte deur (in steen-sponning); achter beide genoemde dubbele deuren is in 1992 een nieuw raam/deurkozijn aangebracht. De zolderverdieping heeft hier een dubbel opgeklampt laadluik en een drietal kleine vierruits vensters.

In de linker kopgevel van het huis heeft de verdieping een tweetal vensters met gewijzigde raamindeling (oorspronkelijk vierruits schuif- of stolpramen met drieruits bovenlicht). De rechter kopgevel heeft in beide bouwlagen een tweetal kleine lichtgetoogde zesruits vensters.

De achtergevel van het hoofdvolume is grotendeels aan het oog onttrokken door een drietal haakse aanbouwen. Het vrijgelaten deel zit bij het woonhuis -tussen twee van deze aanbouwen- en heeft een gewijzigd venster; de gevel is hier afgesloten met een daklijst samengesteld uit een blok- en een muizetand.

De aansluitende aanbouwen hebben grotendeels witgesausde bakstenen gevels en ieder een met blauwe muldenpannen gedekt zadeldak met de nok haaks op de achtergevel van het hoofdvolume. De eenlaags aanbouw achter het woonhuis is vermoedelijk omstreeks 1925 ver-breed en verlengd, en bezit een asymmetrisch gevormd zadeldak. De linker zijgevel (ca. 1925) is blind gelaten en aan de voorzijde heeft de kopgevel een klein venster (eenruits met drieruits bovenlicht). De gevel aan de binnenplaats heeft een gewijzigde gevelindeling (oorspronkelijk twee klampdeuren met tweeruits bovenlicht, twee zesruits schuifvensters en een opgeklampte privaatdeur). De middelste aanbouw behoort tot het oudste deel van de maalderij (machineka-mer). De direct daarnaast gelegen, hogere en langere aanbouw dateert grotendeels van 1926 (nieuwe machinekamer met zolderverdieping). In de zijgevel - aansluitend op de kopgevel van de oude maalderij- onder meer een roedenverdeeld ijzeren venster, ijzeren eikeloof-stalvensters en een zolderluik; bouwsporen van gewijzigde deur- en vensterindeling.

Het interieur is grotendeels gemoderniseerd; onder het woonhuis bevindt zich nog een kelder. De machinekamer-aanbouw uit 1926 heeft een grotendeels betonnen zoldervloer.

Motivering: Voormalige graanmaalderij anno 1904 met een in 1907 aangebouwd woonhuis en een drietal aanbouwen (1904, 1907, 1925/26).

Van cultuurhistorische waarde vanwege het bouwtype maalderij annex woonhuis, en de

zeldzaamheid van dit type bedrijfsgebouw, alsmede vanwege de gaafheid van de hoofdvorm en de detaillering.

Situeringswaarde als beeldbepalend onderdeel van de historische bebouwing aan de Nieuwstraat, mede vanwege het bijzondere bouwtype van maalderijgebouw annex woonhuis.

Van bijzondere historische waarde als monument van bedrijf en techniek als zeldzaam voorbeeld van een stoomgraanmaalderij-gebouw uit het begin van de 20ste eeuw.

Bronnen:

¹ Rijksarchief Noord-Brabant te 's-Hertogenbosch. **Kadastraal minuutplan 1832**; Liempde/Liempde E2 nr. 1039. **Kadastrale schattingskaart 1886**; idem.

² Gemeentearchief Liempde. Inv.nrs. 3313-3318 **Kadastrale leggers**;

Art. 62 [1832-1859] wed^e Adriaan Doorleijers, bouweresse; *Nieuwe Erven* E1039 [bouwland].

Art. 573 [1859-1897] Joseph van de Laar, landbouwer; E1039 [bouwland] dienstjaar 1897 scheiding.

Art. 2163 [1897-1906] Cornelis van de Laar, landbouwer; E1039 [bouwland] dienstjaar 1904 verkoop > E2022 [bouwland] dienstjaar 1906 verkoop.

Art. 2327 [1906-1918] Petronella van Beurden; E2034 [korenmolen & bouwland] dienstjaar 1910 splitsing > E2061 [huis, tuin, molen & erf] dienstjaar 1918 verkoop.

Art. 2599 [1918-1943] Franciscus A. van Beurden, molenaar; E2061 [molen & erf] dienstjaar 1943 verkoop + E2087 [huis, erf & tuin] dienstjaar 1925 vergroting en vereniging > *Nieuwe Weg* E2142 [huis & tuin] dienstjaar 1943 verkoop.

Art. 3011 [1943-..] Andries van Hal, landbouwer & molenaar; E2061 [molen & erf] + E2142 [huis & tuin] dienstjaar 1958 vereniging > Art. 3583 nr. 1.

³ Gemeentearchief Liempde. Inv.nr. 1422 **Register van notulen van b&w, jan. 1889 - feb. 1899**; 21-5-1892, adres P. Deenen om vergunning tot het bouwen van een windkorenmolen op perceel in de Nieuwe Erven langs de Keiweg op den Berg; 28-5-1892, vergunning verleend voor bouwen windkorenmolen op noordelijk gedeelte van E1825.

⁴ Gemeentearchief Liempde. Inv.nr. 2742 **Hinderwetvergunningen**, nr. 7, 21-5-1892, Petrus Deenen, bouw stenen windkorenmolen, op noordelijk eind E1825 (zonder tekening/plattegrond).

⁵ Gemeentearchief Liempde. Inv.nr. 1423 **Register van notulen van b&w, mrt. 1899 - feb. 1907**; 22-3-1904, verzoek Van Beurden om een molen te bouwen met stoom in Kerkeind; 26-3-1904, plan nieuwe stoomgraanmolen in Kerkeind; 16-7-1904, plan stoomgraanmolen; 24-7-1904, vergunning oprichting stoomgraanmolens voor 1. J.F. Branten en 2. Petronella van Beurden.

⁶ Gemeentearchief Liempde. Inv.nr. 1423 **Register van notulen van b&w, mrt. 1899 - feb. 1907**.

⁷ Gemeentearchief Liempde. Inv.nr. 2742 **Hinderwetvergunningen**, nr. 10, 1-6-1904, Petronella van Beurden, maalderij, E2022 (zonder tekening/plattegrond).

⁸ Gemeentearchief Liempde. **Bouwvergunning** 7-10-1907, dossier nr. 1907/2, P. van Beurden, woonhuis, E2022, *Moleweg*, met tekening .

⁹ Gemeentearchief Liempde. Inv.nr. 2742 **Hinderwetvergunningen**, nr. 13, 5-8-1926, F. van Beurden, uitbreiding maalderij met zuiggasmotor, E2061 [Wijk A no. 92, *Molenstraat*] (met plattegrond).

¹⁰ Archief BWT Liempde. **Bouwvergunning** 1992, dossier 92/054, verbouw van meelhandel tot rijwielandel.

¹¹ A.J.C. van Leeuwen e.a., **De monumenten van Noord-Brabant, cultuur-historische inventarisatie, Boxtel/Liempde**, Baarn/'s-Hertogenbosch 1986; p. 98, foto ca. 1979.
